

Voorwoord

Na mijn eerste boek, waarin ik vrouwen interviewde over hun reis naar binnen, werd ik nieuwsgierig naar wat mannen tegenkomen in hun zoektocht naar spiritualiteit, een vraag die ook bleek te leven bij lezers en bij mensen die ik tijdens workshops en lezingen ontmoette. Vrouwen zijn vaak benieuwd of mannen over hun innerlijk, over hun passie en worsteling, over wat er echt toe doet willen vertellen. Want tja, ‘mannen zijn niet zulke praters’. Mannen zelf waren vaak ook wat sceptisch: ‘Dit krijg je met mannen nooit voor elkaar.’

Niets bleek minder waar. De mannen die ik benaderde, waren blij verrast door mijn vraag, en open en bereid om zich te laten kennen, nieuwsgierig naar wat er op tafel zou komen. Sommigen vonden het belangrijk om anderen te inspireren op hun weg naar binnen, in hun zoektocht naar spiritualiteit – of om een gesprek hierover mogelijk te maken.

Ik sprak met ze over heden en verleden, over wat ze bezielt, over God en over het kwaad, over geloof en ongeloof, over hun pijn en kwetsbaarheid, over hun dromen, hun worsteling in het leven en waar ze kracht uit putten. Ik heb gezocht naar een grote variatie in opleiding en beroep, milieu en religieuze traditie, getrouwd, alleengaand of celibatair. Ik wilde graag een paar mannen die iedereen kent interviewen, naast een aantal mannen die wat anoniemer door het leven gaan. Het werden stuk voor stuk prachtige gesprekken: emotioneel, intens en diepgaand.

Dankbaar ben ik dat zij mij toelieten en me hun kracht en kwetsbaarheid toonden. Verwonderd over hoe het soms kan gaan in een mensenleven, over de spanning en passie die er soms af spatten. De gesprekken waren intiem en soms ontroerend, er

waren tranen van verbijstering en compassie voor zoveel leed en geworstel, onbegrepen pijn en verharding. Ik heb met respect gezien hoe ieder op zijn eigen manier het voedsel vond voor zijn ziel. Dit zijn twaalf unieke mannen die hun eigen weg zoeken, iedere dag, stap voor stap.

Zijn er grote verschillen tussen mannen en vrouwen in hoe zij hun spiritualiteit beleven? Ziet hun werkplaats van de ziel er anders uit? Ik aarzel, lees maar. Ik hoop dat het u, lezer, inspireert in uw werkplaats van de ziel, op uw weg naar binnen, en dat dit boek een gesprek mogelijk maakt over wat u bezielt en inspireert.

Ik dank alle geïnterviewden: Jaap Lodewijks, Willem Vermandere, Antoine Bodar, Stefan Ammerlaan, broeder Johannes, Leendert Verheij, Frans Denissen, Marcel Fränzel, Paul Meuwese, Christophe Claeys, Ferry Jansen en Jan Huijgen. Verder dank ik zuster Wendelien, Jos van Genugten en Anne Stael, die mij in contact brachten met een paar geïnterviewden. Net als Anny Fens, die het uitschrijven van de interviews voor haar rekening nam, een monnikenwerk. Ik dank Erna van Elk en Peter Denneman voor het mee-lezen en voor hun commentaar. En Ingrid Meurs, Liesbeth Eugelink en Mirjam Dirx voor het redigeren van een aantal interviews.

Joke Litjens

Voorjaar 2013

Met mensen verbonden

Jaap Lodewijks werd geboren in Warga op 12 november 1952 als jongste kind in een gezin van twee kinderen. Vader was belastingambtenaar en moeder huisvrouw, beiden waren sociaal-democraat en hadden niets met het geloof. Jaap studeerde aan de Sociale Academie in Amersfoort, en hij werd katholiek in 1999. Hij is adjunct-hoofdredacteur van een regionaal dagblad. Jaap woont in Amersfoort, is getrouwd en heeft twee kinderen en een pleegkind. Hij schreef een boek over Franciscus en leidinggeven (Als het wassen van andermans voeten).

Al in mijn middelbareschooltijd schreef ik veel over sport in de plaatselijke krant, voor verschillende sportbladen en voor een Zwitserse sportbijlage. Voor laatstgenoemde schreef ik in het Frans en mijn lerares haalde er dan de fouten uit. Na de Sociale Academie ben ik een aantal jaren in het welzijnswerk werkzaam geweest en een jaar in de psychiatrie. Na een conflict zat ik een halfjaar in de ww, maar intussen schreef ik freelance als journalist en zo verdiende ik mijn uitkering elke maand weer terug tot ik een baan kreeg als verslaggever bij de *Gooi en Eemlander* in Hilversum. Ik werkte er achttien jaar, en de laatste acht jaar was ik lid van de hoofdredactie. Dat is mijn biotoop, journalist en autodidact. Ik heb er baat bij gehad dat ik een aantal jaren in het vormingswerk en in de psychiatrie heb gewerkt. Als journalist sta je aan de zijlijn te becommentariëren wat er in het veld gebeurt, en door mijn niet-journalistieke ervaring kan ik het veld aardig aanvoelen.

In ons gezin speelde het geloof geen rol, er was vooral kritiek op de macht, de rijkdom en de hypocrisie van de kerk. In mijn lagerschooltijd ben ik twee jaar op de zondagsschool geweest. Mijn ouders vonden dat ik kennis moest maken met het geloof,

en ik heb daar nooit moeite mee gehad. Al in mijn studententijd was ik gevoelig voor spiritualiteit. Ik ontmoette een keer op straat een Turkse man, die een beetje ontredderd was, hij werkte in de fabriek en zei: 'Ik Nederlands leren, ik niet thuis hier.' Deze man is bijna een jaar regelmatig bij mij thuis gekomen, ik leerde hem Nederlands en hij leerde mij Turks. We praatten over de islam en over het geloof in Nederland. Ik had veel plezier in die gesprekken.

Mijn vrouw komt uit Limburg, uit een katholiek gezin, waar je gewoon katholiek was zonder daar verder veel vragen bij te stellen. Maar zij had wél vragen en nam een tijd afstand van het geloof. Was bezig met Dolle Mina en politiek. Toen wij elkaar ontmoetten begonnen we onze interesse voor verschillende geloofsculturen te delen. We hadden het gevoel: er is meer dan wat je ziet, er gebeuren elke dag wondertjes, zoals onverwachte ontmoetingen en gebeurtenissen die niet te verklaren zijn.

Verbinden

We hebben de kinderen toen ze klein waren voorgelezen uit de kinderbijbel van Karel Eykman, we vertelden ook verhalen uit andere culturen en we hadden bepaalde rituelen, we creëerden als het ware onze eigen wereld wat spiritualiteit betreft. Op een gegeven moment ging mijn vrouw weekenden op retraite bij de paters kapucijnen in Velp en bij de zusters clarissen in Megen. Ze volgde daar een oriëntatiejaar. Ik was op dat moment midden veertig en 'het' begon: ik voelde een verbinding met het geloof. Eén van mijn problemen was dat ik moeite had met de dubieuze rol van de kerk op verschillende gebieden. Als ik die volgegeten bisschoppen en kardinalen zag, dan kon ik mij niet verbinden met dat instituut. Mijn beeld van Jezus was zo anders, ik was politiek actief, ik was een tijd actief lid van de SP. Ik zag dat er ook mensen waren die zich wél inzetten voor de minderbedeelden, in derde-wereldlanden bijvoorbeeld aartsbisschop Romero, die liet zien

hoe anders je met geloof kon omgaan. Er was een oprechte blokkade: ik kon de kerk niet anders zien dan als een machtsinstituut, dat stond tussen mij en een inspirerend geloofsleven. Ik moest er zelf doorheen.

Via mijn vrouw kwam ik in contact met de broeders kapucijnen, en het klikte meteen door het gewone, het aardse en de humor. Ik ging met een aantal bezinningsweekenden meedoen rond Franciscus, over vrede, arbeid, over kerk. En ik ging korte periodes alleen om het kloosterleven een aantal dagen te beleven. Ik had dan het gevoel alsof ik thuiskwam. Vanaf het moment dat ik bij de broeders kwam, viel er iets van me af. Het dagritme en de rust deden me goed. Ik werkte met broeder Wijnand in de tuin, we waren sperziebonen aan het plukken, de kerkklok luidde voor een gebedsviering, Wijnand zette zijn mand neer en ik wilde even héél snel nog een struik plukken. Wijnand keek mij minzaam aan en zei: 'Jij moet nog veel leren.' Dat was raak! 'Néé, niet doorgaan nu: het is meteen rust, zo werkt het. Die sperziebonen hangen er ook nog als we straks terugkomen. Zij wachten wel op ons.'

Dit was een bepalende ervaring. Als ik wil doorwerken, is het alsof ik het middelpunt ben van het heelal, ik bepaal. En nu is het: ik ben deel van de schepping, dat is er en die gaat altijd door. Dat idee geeft mij rust.

Op een keer zat ik op de meditatiezolder bij het Franciscuskruis van Damiani en uit het niets hoorde ik een stem die vroeg: 'Wat kom jij hier eigenlijk doen?' Dat raakte mij heel diep, ik was van slag en ontregeld. Het was geen gedachte, ik werd aangesproken door Iemand. Ik ben naar beneden gegaan, naar broeder Savio en uit het niets zei ik tegen hem: 'Ik wil graag gedoopt worden, maar ik wil alleen door jou gedoopt worden en hier en als dat niet kan, doe ik het niet.'

Voor mijn vrouw was het een grote verrassing toen ik haar vertelde wat me was overkomen en waartoe ik had besloten. Een overweldigende ervaring van een halfuur, waarin ik was gekanteld. Zonder dat ik me bewust was van de consequenties, zonder

overleg of hoe het drie dagen later zou voelen. Bevrijd was ik! Het was als het ware ook 'het verlaten van mijn vader en moeder'.

Doop

Er was nog een andere broeder, broeder Harry, ook hij wist van mijn worsteling met het geloof en mijn verzet tegen de kerk, en tijdens een meditatie zei hij: 'God, wilt U bij Jaap zijn, hoe hij U ook noemt?' Dit was voor mijn zo'n openbaring, ik dacht: ik mag er zijn! Hoe hij U ook noemt! Ja, voor God maakt het niet uit. Dat was een bevrijding, ik wilde mij verbinden met die broeders.

In februari 1999 ben ik gedoopt met mijn gezin erbij. Ik ontdekte: ik ben een gelovige en ik ben ook een stukje kerk. Ik ben niet verantwoordelijk voor wat er in Rome gebeurt. Ik ben verantwoordelijk voor mijn eigen geloofsuiting. Misschien ben ik daardoor juist wel gerechtigd om samen met andere mensen te laten zien dat het ook anders kan. Vanaf die tijd ben ik me nog sterker gaan verdiepen in Franciscus. Hij deed een opmerkelijke geloofsstap, kreeg volgelingen, en vocht om erkenning voor zijn manier van doen binnen de bestaande kerkstructuur. Hij liet zien dat je op je eigen manier bij een organisatie kunt horen.

Een jaar nadat ik gedoopt ben, in 2000, zijn mijn vrouw en ik voor de kerk getrouwd, door broeder Savio in Velp. We wilden graag ook voor de kerk in de echt verbonden zijn. Indertijd waren wij in vijf minuten voor de wet getrouwd en we hebben daar nooit veel drukte over gemaakt. We vonden het huwelijk toen burgerlijk, het ging ons om het papiertje, maar dit kerkelijke huwelijk was een bevestiging van het proces dat mijn vrouw en ik samen hadden doorgemaakt. Er was een verlangen om voor God verbonden te zijn, al moet ik wel zeggen dat ik ook hardop gezegd heb: 'Hebben wij dat nodig?' Daarmee haalde ik de romantiek er vanaf, dat vond mijn vrouw niet leuk! Voor de kerk trouwen heeft geen 'nut', terwijl het op een andere manier van het grootste nut is, want we trouwden voor de eeuwigheid. We

legden onze liefde neer bij 'iets' buiten onszelf. We vierden dit kerkelijk huwelijk in kleine kring. Nadat ik gedoopt was, heb ik dat tegen mijn ouders verteld. De reactie van mijn moeder luidde: 'Dat is toch niks voor jou!' Met andere woorden: daar zal Els wel achter zitten. Mijn moeder was zo fel tegen het geloof, die vond dat echt allemaal niks. Het kwetste me. Hoe kon mijn moeder dat nu zeggen? Alsof zij mij beter kende dan ikzelf. Daarna heb ik besloten niet meer met haar over het geloof en mijn leven daarmee te praten. Ik had haar bevestiging niet nodig.

Als je gelooft behoor je tot een minderheid in deze wereld, en vooral als je katholiek bent, want dat is sowieso besmet nu door de misbruikschandalen in de kerk. Ik heb daar geen last van, ik ben niet trots en ook niet vol schaamte dat ik katholiek ben. Ik probeer het geloof te beleven met vallen en opstaan, daar heb ik mijn handen vol aan. Ik neem het geloof serieus in hoe ik leiding geef, het is een ethisch kader. We leven in een wereld waarin respect een lastige kwestie is, waar macht bepaalt dat we overleven ten koste van een ander, het slechte nieuws is krantwaardig. Ik laat me leiden door dienstbaar zijn, het helpt me om bijvoorbeeld in keuze van koppen in de krant te wegen, mensen naar vermogen te bevragen en ook uit te dagen: 'Sta op en wandel', zoals Jezus het zegt. De mediawereld is een wonderlijke wereld en niet altijd even prettig. Wat is je ethiek, waar leg je accenten en wat doe je wel en wat doe je niet? Door me open te stellen maak ik wonderlijke dingen mee in contacten met lezers en bronnen.

Franciscus

Franciscus is een inspiratiebron geworden en gebleven. In de omgang met mensen boven hem, met zijn broeders, in het beleven van armoede staat hij anders in het leven. Een weg van liefde zonder bitterheid. Ik kom uit de protestgeneratie, ergens tegen zijn. Hij doet de dingen anders, hij heeft een drang om anderen echt te ontmoeten, vooral wie anders zijn dan hij: de melaatsen, mos-

lims, Clara. Hij is oprecht nieuwsgierig. En zijn aardsheid inspireert mij, hij staat met de voeten in de aarde, het leven is hard werken met bloed, zweet en tranen. Geloven is niet mooi, met fraaie vergezichten. Hij snapt heel goed hoe ingewikkeld het is om mens te worden met onze menselijke en zwakke kanten. Ik ben beperkt en koppig. Maar het geloof is geen norm. Vasten bijvoorbeeld is geen doel, maar een middel. Dat gewone van Franciscus, dat geeft mij ook vreugde.

Ik ontdekte dat de eucharistieviering mij raakt. De zoektocht in bijbelverhalen, de verrassing als ik ze telkens weer opnieuw lees of als mensen ze uitleggen en er hun interpretatie aan geven. Ik bedoel, de Bijbel gaat natuurlijk al eeuwen mee. En telkens is er weer een andere komma of een ander woord. Ik houd ervan als mensen hun eigen gevoel en beleving verwoorden. Ik houd van de worsteling en van het zoeken naar hoe je het goede kunt doen. Ik vind het moeilijk om goed te doen voor de ander. Ik las een verhaal van een verpleegster die een man waste en zei: 'Fijn dat ik dit nog voor u kan doen.' En die man, die zwaar ziek was, zei zonder verbittering tegen haar: 'Als u mij was, zou u dat niet fijn vinden.' Want hij was zijn autonomie kwijt. Terwijl die vrouw het natuurlijk fijn vond om iets voor de ander te kunnen doen. Maar de afhankelijke? Dit soort kwesties, daar put ik veel inspiratie uit.

Ik hoor liever van anderen waarom iets niet lukt en hoe het dan wellicht een keertje wel gelukt is. Dat lees ik ook in de verhalen van Jezus: zijn wandelingen, iets proberen, de mensen bemoedigen en ze op hun eigen verantwoordelijkheid wijzen. En de wonderlijke dingen die daaruit ontstaan. Het leven is veel groter dan jijzelf. Terwijl wij en de kinderen in deze cultuur worden grootgebracht alsof we zelf het middelpunt zijn. Als ik nu doodga, dan gaat alles gewoon door, de wereld is veel groter dan ik. Als journalist doe ik een poging om de waarheid te duiden, er iets van te snappen en het uit te leggen. Maar er is altijd iets niet te snappen. Het leven is niet altijd te begrijpen...

God

Als het om God gaat, begin ik altijd te stotteren omdat ik dat begrip heel erg groot vind. Ik heb geen beeld van God of van de hemel. God is een aanwezigheid die ik beleef en dat geeft mij richting. Maar ik kan mij niet achter God verschuilen, ik ben zelf verantwoordelijk voor mijn doen en laten. De vrije wil ervaar ik als een Godsgeschenk. Ik zoek God in iedere mens die ik ontmoet. Ik ben dan met Hem in gesprek, ik heb de neiging om genoeg aan mezelf te hebben, maar iets in mij wordt misschien wel getroost of gewiegd door Hem. 'Door Hem' is ook alweer te veel gezegd.

Om over mezelf na te denken, mijn relaties te beleven, de dingen te verwerken die gebeuren, ben ik elke dag in gesprek met God. Mijn verlangen is er te zijn voor anderen en mijzelf daarin zichtbaar te krijgen. Omdat het me ook zwaar valt, omdat het elke dag weer oefenen is.

God zit voor mij ook in de natuur, dat gevoel had ik als kind al. De schepping is enorm belangrijk voor me. Als verwondering en als relativering van mijn drukdoenerij. Ik verwonder me over de symmetrie in planten en bloemen. Die schoonheid raakt me enorm. Er is vast een wetenschappelijke verklaring voor, maar als je alles gewoon zo ziet, dan is het onbegrijpelijk en overweldigend. Als ik in de bergen wandel dan werkt de relativering het sterkst. Mijn nietigheid te midden van dat eeuwenoude gesteente. Daar is God.

Delen

Mijn vrouw en ik proberen elke ochtend tussen zeven uur en halfacht te mediteren. We zeggen een ochtendgebed en het loflied van Zacharias. Dan ga ik naar mijn werk en dan mediteert zij nog door voordat ze aan het werk gaat. Ze heeft meer behoefte aan de stilte, al kan het daarin enorm onrustig zijn. Over geloof praten, erover lezen, dat delen we samen. Al leest zij er meer over dan ik. Ik profiteer daarvan.

We hebben zes jaar lang een eetgroep gehad van acht mensen: een keer in de zes weken samen eten bij ons thuis en praten over een bepaald thema en over persoonlijke dingen al dan niet gerelateerd aan het geloof. We deden ook aan 'Bijbel delen', een gesprekstechniek die is overgewaaid uit Zuid-Afrika. Je leest samen een tekst en daarna zegt iedereen welk woord of zinsdeel hem of haar aanspreekt. Het werden vaak mooie, ontroerende gesprekken, zo verbonden met het hart, het was heel rijk. Die oogst nam ik in de dagen die volgden mee. Het is verbazingwekkend hoe snel dingen verdwijnen in de waan van de dag, door alle prikkels. Dit soort ontmoetingen helpt me mijn leven vanuit het geloof richting te geven. We leven en werken tenslotte in een seculiere omgeving.

Franciscus en een schizofrene zoon

Toen mijn zoon twintig werd ontspoorde hij, in de jaren daarna werd duidelijk dat hij schizofrenie heeft. Een zware last waarmee ik heb moeten leren leven. Voor hem is het een leven vol lijden, hij is zich erg bewust van dat leven. Ik word geïnspireerd door Franciscus, die een melaatse kust. Een kus, daar zit iets wederkerigs in: ik herken jou, ik mag jou, je raakt me. Wat ik hiermee bedoel: ik kan hem wel in zijn ziekte zien, maar daarmee zie ik hém dus niet meer. Hij is zoals hij is en ik kan me aan hem ergeren en ik kan me fijn bij hem voelen. Hij kan tegen mij zeggen: 'Pa, ik ben zesendertig, je hebt niks met mij te maken.' Terwijl er toch meer afhankelijkheid is dan als hij gezond was geweest en een gezin had gehad. Er is een verlangen naar wederzijdse acceptatie, het is zwaar om naar de toekomst te kijken, als ik ouder word en dat hij dan óók nog mijn zorg nodig heeft.

Soms is het een hoop gedoe, als we het niet eens zijn met de instelling of met de zorg die hij krijgt. Wanneer er, vanuit mijn perspectief, gebrek aan zorg is of als hij zegt gekoeioneerd te worden door mensen die veel jonger zijn dan hij. Zij moeten tegen hem zeggen dat hij zijn kamer op moet ruimen of dat hij binnen

moet blijven en dan moet hij dat accepteren. Een wonderlijke wereld vol mensen die niet passen in het 'gewone', waar naar mijn gevoel te weinig nagedacht wordt over het spirituele. Mijn zoon kan soms vrij ontregelend zijn. Sinds de mobiele telefoon kan hij elk moment bellen als er iets is. Dat kan om (vreemde of angstige) gedachten gaan die hij meteen wil delen en dat komt mij dan niet altijd uit, maar toch gebeurt het.

Op een gegeven moment werd ik gevraagd door mijn parochie of ik mee wilde doen in de voorgangersgroep. Vrij snel daarna deed mijn zoon, hij was toen rond de dertig, een appèl op mij, dat hij er behoefte aan had om in de weekenden bij ons te zijn. En met mij op zondagochtend naar een museum te gaan. Net nu mij gevraagd wordt: wil je voorganger worden, komt er, dat is misschien te fraai gezegd, een behoeftig mens die zegt: 'Ik heb jou nodig.'

Ik besloot geen voorganger te worden. Een tijdlang kwam onze zoon elk weekend thuis, nu is dat inmiddels één keer in de drie weken. Het was een mooi spiritueel moment, wat ga ik doen: kiezen tussen enerzijds een kans om zelf te groeien in mijn geloofsontwikkeling en naar buiten te treden of anderzijds dienstbaar en beschikbaar te zijn voor mijn zoon. Dat hij juist op dat moment een appèl op mij deed, heb ik als heel apart ervaren. Het heeft niet gewrongen, en het stond me ook vrij snel niet in de weg.

Leidinggeven

In mijn manier van leidinggeven is 'verbinding' een belangrijk sleutelwoord, de vraag: hoe laat ik iets indalen. Net als aanwezig zijn op het moment dat mensen mij nodig hebben, om bij te sturen of een grens te stellen. In de hectiek van de krant maken moet ik er zijn, ruimte geven aan professionals, niet bang zijn om anderen ruimte te geven. Gehoorzaamheid tonen ook: ik besef dat het niet gaat om het krijgen van mijn of jouw gelijk, maar dat ik me moet voegen naar wat de organisatie, het geheel, nodig heeft. Het is goed als je dan zelf iets moet inleveren. Ik spiegel mij aan Franciscus en hoe

hij dat deed. Het is vaak heel lastig met zoveel ego's om je heen waar ik er een van ben. Een manier om hier goed mee om te gaan is humor en een ander middel is een beetje zelfspot. Bij de krant heb je een vierentwintiguursproces en gemiddeld ben ik daar acht uur bij. Als ik overdag iets heb voorbereid dan draag ik het over aan de avondploeg. Als daar collega-ego's rondlopen die dan plotseling denken: we gaan het zó doen, terwijl je overdag na veel overleg een besluit hebt genomen, tja, dan ga ik de 'ontmoeting' aan. En dan bespreek ik niet zozeer wát er is gebeurd, maar hoe het komt dat de verbinding met de rest van de organisatie niet is gevoeld. Kijk, iedereen snapt dat als je overdag iets hebt voorbereid, en 's avonds gebeurt er iets, dat dan alles opzij wordt gezet. Maar als collega's bij wijze van spreken twee maanden geleden in Thailand op vakantie zijn geweest, een bericht uit dat land tegenkomen en denken: hé, dat is interessant, dat zet ik even op de voorpagina, dan heb ik wel een indringende vraag voor ze om te beantwoorden.

'Het ego' – mijn ego – de omgang ermee, vind ik een van de moeilijkste dingen in mijn leven, en erg interessant. Ik heb er zelf ook het nodige mee te stellen, dus dat noopt tot enige bescheidenheid om mensen ervan te beschuldigen dat zij een groot ego zouden hebben!

Ik kan fel meediscussiëren over standpunten maar op een gegeven moment moet er ook een besluit genomen worden. Ik kan niet tegen mijn lezers zeggen: 'Sorry, we zijn er niet uit gekomen; de krant komt een dag later.' Dan neem ik een besluit. Dat is mijn verantwoordelijkheid. Nadat ik heb geluisterd en gewogen.

Bij ingewikkelde zaken of fel debat kom ik altijd op een besluit terug in reflecterende zin: hoe kijken we er achteraf tegenaan, nu het stof wat is neergedaald. Ik heb er zelf over nagedacht of ik iets anders had moeten of kunnen doen en of ik iets of iemand over het hoofd heb gezien. Dat vraag ik ook van anderen. Op die manier krijg ik weer een soort heelheid in het team, ontstaat er weer verbinding. Ook als het verschil van mening blijft, ik ben niet te beroerd om fouten te erkennen.